

بررسی عوامل مؤثر بر جرایم معافیت های پزشکی در امور وظیفه عمومی و راه های پیشگیری از آن

تاریخ دریافت: ۸۹/۱۰/۷

تاریخ پذیرش: ۸۹/۱۱/۲۸

ابراهیم صادقی^۱، محمد سهرابی^۲

چکیده

بیان مسئله و هدف: این تحقیق و بررسی پیرامون جرائم معافیت های پزشکی در امور وظیفه عمومی، علل و عوامل و راه های پیشگیری از آن در سطح فرماندهی انتظامی تهران بزرگ در سال های ۸۵ و ۸۶ صورت گرفته است. هدف اصلی این پژوهش شناسایی عوامل مؤثر بر جرایم معافیت پزشکی در امور وظیفه عمومی و راه های پیشگیری از چنین جرایمی است.

روش: این پژوهش از نظر نوع کاربردی و از نظر روش پیمایشی است. این تحقیق در محدوده مرکز وظیفه عمومی تهران بزرگ انجام گرفته و جامعه آماری آن نیز از خبرگان، مدیران وظیفه عمومی و پزشکان را تشکیل می دهند که محقق روی آنها شناخت قبلی داشته و حجم نمونه آماری ۱۲۰ نفر است به صورت تمام شمار مورد بررسی قرار گرفته اند.

نتایج: نتایج این پژوهش نشان می دهد که عوامل آموزشی، قانونی، مالی، ضعف سیستمی و پیشرفت فناوری می تواند در به وجود آوردن جرایم معافیت پزشکی و سوء استفاده باندهای جاعل مؤثر باشد. از طرفی دیگر کیفی کردن رسیدگی، آموزش و برخورد با مجرمین، آگاه سازی مضمولان و خانواده های آنان، دقت و تعامل سازمانی، معاینه دقیق توسط پزشکان حادث و کنترل فنی و رفع خلأ های قانونی نیز می تواند در پیشگیری و کاهش جرایم معافیت پزشکی وظیفه عمومی تاثیر داشته باشد.

کلید واژه ها

معافیت پزشکی / خدمت وظیفه عمومی / شورای پزشکی / سازمان وظیفه عمومی / جعل / تقلب / خلأ قانونی

۱- کارشناسی ارشد انتظامی

۲- استادیار دانشگاه علوم انتظامی

تا زمانی که حدّ مرزی بین کشورهای مختلف جهان به صورت فعلی وجود دارد و تا زمانی که آرزوی "جهان وطنی" روشنفکران جهان، بین جوامع مختلف بشری تحقق نیابد، صرف نظر از اینکه کشوری در جهان کنونی متمایل به یکی از کشورهای بزرگ صنعتی یا خودغیر متعهد باشد. نیاز کشورها به نیروهای مسلح امری ضروری و حیاتی و انکار ناپذیر است به همین لحاظ در حال حاضر به جزء چند کشور کوچک بقیه کشورهای دنیا مجهز به قوای مسلح بوده و با گرایش به یکی از کشورهای بزرگ، روز بروز درصدد تجهیز هرچه بیشتر نیروهای مسلح خود هستند و با برخورداری از فناوری جدید وسایل کامل تری را به خدمت می‌گیرند. لذا انسان است که این ابزار را بکار می‌گیرد و سرانجام اوست، که سیاست‌های گوناگون را جامعه عمل می‌پوشاند. بنابراین، دولت‌ها برای این منظور جهت سازمان دادن به نیروهای مسلح خود به افراد جامعه نیازمندند و از جوانان خود برای انجام خدمت وظیفه عمومی استفاده می‌نمایند. کشورها با تصویب قانون، افراد جامعه را ملزم به انجام خدمت سربازی کرده‌اند تا از مرز و بوم و کشورهای خود دفاع نمایند و چنانچه از این الزام قانونی شانه خالی کنند آن‌ها را به مجازات می‌رسانند. در کشور ما نیز مانند سایر کشورها وضع به همین منوال بوده است، قانونگذار ایران برای انجام خدمت سربازی قوانینی به تصویب رسانده و افراد کشور را ملزم ساخته است مردم عموماً به این الزام پایبند هستند ولیکن چون به‌موجب قانون مشمولان قادر به خدمت و بلامانع باید به خدمت اعزام شوند. برای روشن شدن این وضعیت ناچار از پزشکان متخصص بیمارستان‌های نیروهای مسلح و دانشگاهی که در سطح کشور مستقر هستند استفاده می‌شود این وابستگی و شرایط خاص دیگر باعث می‌شود که بعضی از جوانان و خانواده آنان که تردید در معافیت خود دارند فریب افراد شیاد، جاعل و متقلب را بخورند و با پرداخت مبلغ قابل توجهی رشوه کارت معافیت غیر قانونی دریافت کنند.

بیان مسئله

امنیت کار، سلامت ارائه خدمات، سهولت در یافت آن، شناخت دقیق از نقاط ضعف در فرآیند رسیدگی به امور و احصا آسیب‌های احتمالی و تهدیدها، از عوامل موفقیت و تأثیرگذار مدیران است. سازمان وظیفه عمومی ناجا و واحدهای مرتبط، به عنوان یک نهاد خدمتگزار به جوانان و خانواده‌های آنان است، این جوانان و خانواده‌ها درخواست خود را که شامل دریافت برگه اعزام به خدمت، رسیدگی به انواع معافیت‌ها (کفالت، معافیت پزشکی و موارد خاص) می‌باشد، با تهیه دفترچه راهنمای خدمت وظیفه عمومی از مراکز پستی و دفاتر پلیس+۱۰ و تکمیل برگه‌های تعریف شده، به آدرس سازمان وظیفه عمومی ارسال می‌کنند. با توجه به موقعیت جغرافیایی ویژه، دارا بورن مرز مشترک با ۱۵ کشور، پهناور بودن مساحت کشور جمهوری اسلامی ایران، و اذهان عمومی که خدمت دوره ضرورت را از دوره‌های به ظاهر سخت، می‌دانند، بعضی از خانواده‌ها سعی می‌کنند، فرزندانشان به جای اعزام به خدمت دوره ضرورت، از یکی از معافیت‌ها استفاده نمایند. در قانون وظیفه عمومی ارائه خدمات زیادی منوط به دارا بودن کارت معافیت، کارت پایان خدمت و سایر مدارک دال بر رسیدگی (برگه اعزام بدون غیبت، کارت معافیت تحصیلی، گواهی اشتغال به خدمت و...) به وضعیت مشمولیت آنان، از سازمان وظیفه عمومی یا یکی از قسمت‌های مرتبط با این سازمان ارائه نمایند، و رو گرفت این مدارک از جمله مدارک ضروری در تشکیل پرونده است. در ضمن در ماده ۱۰ قانون وظیفه عمومی انجام امور زیر در مورد مشمولان وظیفه عمومی مستلزم ارائه مدرک دال بر رسیدگی تبیین و تصریح شده است:

الف) شرکت در آزمایش‌های رانندگی و اخذ گواهینامه؛

ب) دریافت هر گونه وام و کمک‌های کشاورزی و صنعتی و دامداری و مسکن از طریق وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت، نهاد ملی قانونی؛

ج) کاندیدا شدن برای انتخابات مجلس شورای اسلامی و سایر شوراهای و انجمن‌های قانونی؛

د) تحویل اصل گواهینامه یا پایان نامه دوره‌های تحصیلی دیپلم و بالاتر از وزارتخانه مربوط؛

ه) صدور پروانه کسب و اجازه اشتغال و عضویت در شرکت‌های تعاونی؛
و) ثبت هر گونه نقل و انتقال غیر قهری اموال به طور مستقیم و غیر مستقیم در دفاتر اسناد رسمی؛

ز) دریافت مستمری از سازمان‌های دولتی و وابسته و نهادهای قانونی؛
ح) استخدام به هر صورت (رسمی، پیمانی، روز مزد و خرید خدمتی) در وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و نهادهای قانونی و شرکت‌های دولتی.

رعایت الزامات قانونی فوق که از اهم خدمات اجتماعی است و سایر محدودیت‌های قانونی دیگر که برای مشمولان خدمت وظیفه عمومی تعریف شده است، بر اهمیت و ارزش کارت پایان خدمت، و کارت معافیت از خدمت دوره ضرورت، افزوده است. بنابراین، برخی از جوانان و خانواده‌های آن‌ها در اثر جهل به قانون یا مسائل دیگر توسط افراد شیاد و باندهای جاعل و متقلب مورد سوء استفاده قرار می‌گیرند و مشمول به تصور اینکه دریافت این کارت قانونی است و می‌تواند او را از خدمت دوره ضرورت معاف کند، با پرداخت مبلغ قابل توجهی رشوه، کارت معافیت یا کارت پایان خدمت غیر قانونی، دریافت می‌نماید، که جرایم و مجازات این‌گونه مسائل در مواد ۶۰ و ۶۱ قانون (اصلاحی مصوب ۱۳۶۸/۹/۸) بیان شده است. ضمناً در مطالعه تطبیقی با ۱۰ کشور جهان این مجازات‌ها مقایسه گردیده و هزینه پائین جرائم و از سوی دیگر مبالغ بالای فروش مدارک جعلی مورد بررسی قرار گرفته است. زیرا نظر به اهمیت جایگاه خدمت وظیفه عمومی که در افزایش امنیت ملی و تقویت توان رزم نیروهای مسلح نقش بالایی دارد ضرورت تشکیل مجازات‌های مرتبط با تضعیف موضوع باید همواره مدنظر قانونگذار و مجریان امر قرار گیرد و کسانی که با اعمال فریبکارانه وسیله معافیت غیر قانونی مشمول را فراهم می‌کنند می‌بایست، مجازات آنان با سایر مجازات‌ها برای جاعلان موضوعات دیگر، کاملاً متفاوت و از هزینه جرم بالاتری برخوردار باشند. مسئله اصلی این پژوهش آن است چه علل و عواملی در ارتکاب به جرم مشمولان وظیفه عمومی مؤثر است و چگونه می‌توان از ارتکاب به چنین جرم بین جوانان و خانواده‌هایشان پیشگیری کرد. بنابراین، هدف اصلی این پژوهش بررسی و شناسایی برخی عوامل مؤثر بر جرایم معافیت پزشکی در امور وظیفه عمومی است و کسب

شناخت نسبت به روش‌ها و راه‌های پیشگیری از آن از دیگر اهداف اصلی این پژوهش محسوب می‌شود.

مبانی نظری

تاریخچه ظهور وظیفه عمومی در جهان

نخستین قانون وظیفه عمومی، چهار سال پس از پیروزی انقلاب کبیر فرانسه در این کشور ایجاد شد. بر اثر انقلاب، میزان وقوع جنگ و تلفات ناشی از آن، افزایش چشمگیری یافته بود. سربازگیری دسته جمعی در سال ۱۷۹۳ این قاعده را برقرار ساخت که جنگ برای تفریح فرمانروایانی که مزدوران را به خدمت خود در می‌آوردند نیست و به کشمکشی بین ملت‌ها تبدیل شده است. البته مدت‌ها طول کشید تا سایر دولت‌ها از فرانسویان پیروی کردند و به افراد عادی اجازه دادند که به درجه افسری یا مارشالی نائل آیند.

ژان ژاک روسو این اصل را وضع کرده بود که خدمت وظیفه عمومی نتیجه منطقی رأی دادن همگانی است. هر کسی که رأی می‌دهد باید خدمت کند. فرانسه که در کشمکشی برای حفظ جمهوری خود با پادشاهان اروپا مواجه شده بود و قبل از بروز انقلاب، به صورت مجموعه‌ای از مناطق مجزا بوده و هیچ گونه روحیه اجتماعی نداشت. در سال ۱۷۹۳ بر اثر وحدت مشترک، وحدت خود را بازیافت، در این زمان به لشگری عظیم که همه مردان را به خدمت فرا می‌خواند، نیاز افتاد سربازگیری آغاز شد و هنگامی که توده‌هایی به طور بی سابقه‌ای به هیجان در آمدند و شروع به شکست دادن سربازان حرفه‌ای پادشاهان دوره ملوک الطوائفی کردند، این پادشاهان نیز وظیفه عمومی اجباری را برقرار ساختند.

اما این تمام ماجرا نبود. در سال ۱۸۰۳ ناپلئون فرمان جدیدی در مورد سربازگیری صادر کرد که مطابق آن، همه مردان از ۲۰ سالگی تا ۲۵ سالگی مشمول وظیفه عمومی شدند. البته بسیاری از افراد از خدمت معاف بودند. مردان جوان متأهل، طلاب، مردان بچه دار زن مرده یا طلاق گرفته، کسی که برادرش در خدمت بود و

مسن ترین فرد از میان سه نفر یتیم از این مورد بودند. گذشته از این فرد مشمول وظیفه عمومی می‌توانست به فرد دیگری پول بدهد تا بجای او خدمت کند. مردم فرانسه در ابتدا با شور و شغف از این امر استقبال کردند و هنگامی که از ۱۸۰۸ شکست‌ها آغاز شده و هزاران خانواده را سوگوار ساخت، مقاومت شدت گرفت و تعداد کسانی که طفره می‌رفتند یا می‌گریختند، افزایش یافت. تا سال ۱۸۱۴ ناپلئون ۲/۶۱۳/۰۰۰ فرانسوی را به زیر پرچم خود خوانده بود در حدود یک میلیون نفر از این عده بر اثر جراحت یا بیماری در گذشتند. سرانجام، شکیبایی پدران و مادران فرانسوی به پایان رسید و فریاد «مرگ بر وظیفه عمومی» از تمام نقاط فرانسه برخاست. با این همه، این امر نتوانست مانع از آن شود که قانون وظیفه عمومی در سراسر دنیا و در غالب کشورهای جهان به اجرا در نیاید (دورانت، ۱۳۶۵: ۱۴۰-۱۳۹).

وضعیت وظیفه عمومی در ایران باستان

نحوه جمع‌آوری قشون در ایران باستان و ایران اسلامی متفاوت است در ایران باستان طبقات کشاورزان، دبیران، صنعتگران (پیشه‌وران) و لشکریان کاملاً از هم قابل تفکیک هستند طبقه سپاهیان و لشکریان نیز از دو دسته افراد تشکیل می‌شدند. اول: کسانی که همیشه در خدمت صنف نظام بوده‌اند و دارای درجات و مناصب خاص خود بوده‌اند و در رأس دارای القاب سرداران و امیران لشکر بوده و در درجات پایین‌تر القاب و رؤسای فوج و هنگ را داشته‌اند اشخاص نامبرده به نام صنف سپاهیان از دولت وقت حقوق دریافت می‌کردند که در مواقع عادی و دور از جنگ حافظ کیان و جان و مال ناموس کشور خود و پادشاهان وقت بوده و در مواقع جنگ نیز بنابه دستور با دشمن متجاوز می‌جنگیدند و عموماً فرزندان ذکور و به ندرت فرزندان اناث آنان نیز پس از خودشان به ترتیب مشاغل پدر خود را به عهده می‌گرفتند. قابل ذکر است که ایرانیان در این خصوص زبان زد می‌باشند یعنی به کرات مشاهده شده است که در جنگی فرمانده‌ای شهید شده است (۱) بلافاصله فرزندش جانشین وی شده و فرزند هم شهید شده است.

در این صورت فرزند دیگرش وظیفه پدر را بعهدہ گرفته است این احساس ملی گرایی در ایرانیان باستان به خوبی مشاهده شده، چون حفظ آب و خاک را از وظایف ملی و میهنی و دینی زمان خود دانسته و در قالب مذهب نیز آن را جز کردار نیک، پندار نیک می دانستند. به یکی از سرداران سپاه کوروش پیشنهاد می شود که به جرگه دبیران درآید. وی در جواب اظهار می دارد دبیران هدایت گرند اما سپاهیان دیوارهای حائل دشمنان و دبیرانند.

بخوبی می توان استنباط کرد که منظور سردار وقت این بوده است که بدون سپاهیان دبیرانی وجود ندارند.

دوم: کسانی بودند بنا به نیاز وقت و اغلب در مواقع بسیج عمومی و دفاع و جنگ از بین مردم عادی جمع آوری می شدند و در دسته جات مختلف تشکیل فوج و هنگ را داده و پس از اجرای مأموریت محوله مجدداً به صورت افراد عادی به سرکار و زندگی خود برمی گشتند لیکن صنف سپاهیان کماکان وظایف خاص خود را انجام می دادند. وضعیت فوق تا استیلای اسلام بر ایران با تغییرات جزئی کماکان ادامه داشت.

مطالعه وضعیت تقنینی در زمینه وظیفه عمومی قبل از انقلاب اسلامی ایران

در قانون اساسی مشروطیت بحثی در مورد خدمت وظیفه عمومی به میان نیامده جز اینکه در مبحث قشون در اصل ۱۰۴ عنوان شده «ترتیب گرفتن قشون را قانون تعیین می نماید و ترقی در مناصب به موجب قانون است» لذا آنچه در مورد پرسنل [کارکنان] ارتش از نظر کادر و وظیفه مورد عمل بوده به موجب قوانین عادی است و تصویب قانون وظیفه عمومی مصوب ۱۳۱۷ و اصلاحات بعدی نیز ظاهراً بر همین اساس صورت گرفته که در همان قوانین ضمن ذکر نحوه به خدمت گرفتن مشمولان وظیفه عمومی ضمانت اجرایی (جرایم و مجازات ها) نیز گنجانده شده است.

وضعیت وظیفه عمومی از دیدگاه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

طبق اصل ۱۵۱ دولت موظف است برای همه افراد کشور برنامه و امکانات آموزش نظامی را بر طبق موازین اسلامی فراهم کند، به طوری که همه افراد همواره توانائی دفاع مسلحانه از کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران را داشته باشند.

بر همین اساس است که خدمت وظیفه عمومی برای کلیه افراد ذکور ایرانی در دوره‌های مختلف ضرورت احتیاط و ذخیره اول و ذخیره دوم طبق قانون مقرر شده، و این وظیفه مقدس بدون استثنا و با ضمانت اجرای مناسب جزایی برای مشمولان قانون در نظر گرفته شده، که جزئیات و نحوه اجرای این وظیفه را قانون معین و مشخص کرده است.

در دوران قبل از استقرار حکومت ج.ا.ا. با مشمولان وظیفه عمومی آن گونه که بایسته و شایسته شأن انسانی بود رفتار نمی شد و از وجود این افراد که پایین ترین درجات نیروهای مسلح بودند متأسفانه سوء استفاده هایی می شد، که جهت جلوگیری از آن رفتارهای ناپسند اصل ۱۴۸ قانون اساسی مقرر داشت هر گونه بهره‌برداری از وسائل و امکانات ارتش و استفاده شخصی از افراد آن‌ها به صورت گماشته، راننده شخصی و نظایر این‌ها ممنوع است. در جهت اجرای این اصل در قوانین مربوطه مانند قانون دادرسی و کیفر ارتش و آیین نامه انضباطی ضمانت اجرای لازم در نظر گرفته شده، که خوشبختانه امروزه شاهد به وجود آمدن یک نیروی نظامی و انتظامی بر اساس قانون اساسی و مکتب عدالت گستر اسلام هستیم و در آینده نیز بیشتر شاهد نتایج ثمر بخش آن خواهیم بود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۶۳ کماکان قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب سال ۱۳۵۰ با اصلاحاتی اجرا می شد در تاریخ ۶۳/۷/۲۹ قانون جدید خدمت وظیفه عمومی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در تاریخ ۶۳/۸/۸ نیز به تأیید شورای نگهبان و در تاریخ ۶۳/۸/۱۲ از طریق ریاست جمهوری به نخست وزیر وقت و اصل برای اجرا به وزارت کشور به تاریخ ۶۳/۸/۱۶ ابلاغ شد و کماکان این قانون با مختصر تغییراتی قابل اجراست. در اینجا چون این پژوهش پیرامون «بررسی جرایم معافیت های پزشکی، علل و عوامل و راه های پیشگیری از آن»

است، به قانون معافیت پزشکی و آیین نامه‌های آن قبل از انقلاب و پس از انقلاب می‌پردازیم.

الزام قانونی خدمت وظیفه عمومی

دفاع از استقلال و تمامیت ارضی و نظام ج.ا.و.ج. و جان و مال و ناموس مردم وظیفه دینی و ملی هر فرد ایرانی است، و در اجرای این وظیفه کلیه اتباع ذکور دولت جمهوری اسلامی ایران مکلف به انجام خدمت وظیفه عمومی برابر مقررات این قانون می‌باشند و هیچ فرد مشمول خدمت وظیفه عمومی را جز در موارد مصرحه در این قانون نمی‌توان معاف کرد. هر فرد ذکور ایرانی از اول فروردین ماه سالی که طی آن سال وارد سن ۱۹ سالگی می‌شود، مشمول مقررات خدمت وظیفه عمومی خواهد شد.

مدت دوره خدمت وظیفه عمومی ۳۰ سال و مراحل آن دوره ضرورت ۲ سال (با امکان تقلیل تا ۱۸ ماه)، دوره احتیاط ۸ سال و دوره های ذخیره اول و دوم هر کدام ۱۰ سال است.

تبصره ۱: تاریخ شروع و پایان خدمت در مراحل احتیاط و ذخیره از تاریخ پایان خدمت دوره ضرورت محاسبه شود و در هر حال تاریخ خاتمه آن از سن ۵۰ سالگی تجاوز نخواهد کرد.

سیر تاریخی معافیت‌های پزشکی جرائم و مجازات‌های آن از ۱۳۱۷ ه.ش تا پیروزی انقلاب اسلامی

ماده ۶ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۱۷ ه.ش

مشمولان زیر در اثر علل مزاجی یا نقص اعضا بنابر معاینه و تشخیص دو پزشک نظامی برای همیشه از انجام خدمت وظیفه عمومی معاف می‌باشند.

- ۱- نابینایان از یک چشم یا دو چشم؛ ۲- قوزی؛ ۳- کر؛ ۴- لال؛ ۵- شل و چلاق؛
- ۶- یکدست؛ ۷- فاقدین شست یا سبابه دست راست؛ ۸- افراد کوتاه که قد آنها از ۱۵۰ سانتی‌متر کمتر باشد؛ ۹- اشخاص مسلول یا مبتلایان به بیماری علاج‌ناپذیر؛
- ۱۰- معیوبین از دو چشم که از عهده خدمات نظامی بر نیایند.

موادی از قانون مصوب ۱۳۱۷ هـ ش در ارتباط با جرایم و مجازات‌های معافیت پزشکی. ماده ۳۷۱: هرکس برای اینکه دیگری تحصیل معافیت کند عضوی از اعضای اورا ناقص کند مشمول ماده ۱۷۲ قانون کیفر عمومی خواهد بود.

ماده ۱۷۲: قانون کیفر عمومی. هرکس عمداً به دیگری جرح یا ضربی وارد آورد که موجب قطع یا نقصان یا شکستن یا از کار افتادن عضوی از اعضا یا منتهی به مرض دائمی یا فقدان یکی از حواس مجنی علیه گردد از دو سال تا ده سال به حبس مجرد محکوم خواهد شد و در صورتی که منتهی به زوال عقل گردد، به حد اکثر مجازات مذکور محکوم خواهد شد.

ماده ۳۷۲: هرگاه پزشکی یا جراحی که برای معاف کردن یک نفر از خدمت نظامی گواهی‌نامه بر خلاف حقیقت بدهد در صورتی که نظامی باشد به کیفر مذکور در ماده ۳۵۰ قانون و در صورتی که غیر نظامی باشد به کیفر مذکور در ماده ۱۱۰ قانون کیفر عمومی محکوم خواهد شد. هرگاه مأموران مذکور در بالا برای دادن گواهی‌نامه مرتکب ارتشا شوند به کیفر مرتشی محکوم خواهند شد ولو اینکه گواهی قانونی داده شده باشد. (ماده ۳۵۰ قانون دادرسی و کیفر ارتشا) هر پزشک یا جراح نظامی که برای مساعدت با شخصی گواهی خلاف واقع داده و به موجب آن مرض بیماری را مکتوم یا سالمی را بیمار وانمود کند به حبس عادی از یک تا سه سال محکوم می‌شود. هرگاه در مورد بالا پزشک یا جراح نظامی برای دادن گواهی خلاف واقع رشوه یا تعارفی هم گرفته باشد بر طبق مواد مربوط به ارتشا عمل خواهد شد.

ماده ۳۷۶: قانون آیین دادرسی - هر کس عمداً به دیگری جرح یا ضربتی وارد آورد که موجب قطع یا نقصان یا شکستن یا از کار افتادن عضوی از اعضا یا منتهی به مرض دائمی یا فقدان یکی از حواس مجنی علیه گردد از دو تا ده سال حبس مجرد محکوم خواهد گردید و در صورتی که منتهی به زوال عقل شود به حداکثر کیفر مزبور محکوم خواهد شد.

ماده ۳۷۷: طبیب یا جراح هرگاه گواهی‌نامه بر خلاف واقع در باره شخصی برای معافیت از خدمت در ادارات رسمی بدهد از شش ماه تا دو سال حبس تأدیبی و از یکصد الی هزار ریال غرامت محکوم خواهد شد. هرگاه گواهی‌نامه مزبور به واسطه

وعده و تعارف داده شده باشد به علاوه استرداد و ضبط تعارف به حبس تأدیبی از یک تا سه سال و بقاء دیه پانصد هزار ریال غرامت محکوم خواهد شد.

روش شناسی تحقیق

این پژوهش از نظر نوع تحقیق، کاربردی است و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی و عمدتاً با تکیه بر روش پیمایشی انجام شده است. به منظور جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق از محیط پژوهش، از ابزارهای بخش اطلاعات مصاحبه و پرسشنامه استفاده شد.

روش جمع‌آوری اطلاعات

روش جمع‌آوری اطلاعات این پژوهش روش کتابخانه‌ای و فیش‌برداری است که در این پژوهش محقق با مطالعه متون و کتب مورد نظر و همچنین با بهره‌برداری از اسناد و پرونده‌های موجود در سازمان وظیفه عمومی و مصاحبه با برخی از دست‌اندرکاران امر، اطلاعات مورد نیاز را جمع‌آوری کرده است و برای گردآوری اطلاعات از محیط تحقیق از روش میدانی استفاده شده است.

جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق ۱۲۰ نفر از خبرگان وظیفه عمومی و پزشکان سازمان وظیفه عمومی، تشکیل می‌دهند که محقق روی آن‌ها شناخت قبلی داشته و تمامی این افراد سال‌ها در امور وظیفه عمومی، دارای تجربه عملی بوده و در عمل در کنترل جرایم مشمولان مسئولیت داشته‌اند.

روش نمونه‌گیری

با توجه به محدود بودن جامعه آماری ۱۲۰ نفر برای مطالعه انتخاب شدند که به همین منظور از روش تمام شماری استفاده شد.

روایی و پایایی ابزار تحقیق

منظور از روایی این است که «مقیاس» و محتوای ابزار یا سؤالات مندرج در ابزار دقیقاً متغیرها و موضوع مورد مطالعه را بسنجد. (حافظنیا، ۱۳۸۴: ۱۵۵)

۱. با مطالعه متون، مقالات، منابع علمی و مصاحبه با صاحب نظران و استفاده از تجربیات آنان شاخصه‌های هر کدام از متغیرها در پرسشنامه گنجانده شده است.
۲. برای به دست آوردن روایی ابزار این تحقیق (پرسشنامه) ابتدا چند نمونه از پرسشنامه بین تعدادی از کارشناسان و خبرگان دستگاه‌های مربوطه توزیع گردید و در طول تکمیل پرسشنامه یک سری نظرات اصلاحی از آنان اخذ و در تنظیم پرسشنامه نهایی نظرات افراد موردنظر لحاظ گردید. به عبارت دیگر، منظور از روایی ابزار این است که محتوای ابزار «سؤالات مندرج» در تحقیق دقیقاً متغیرها و موضوع مورد مطالعه را بسنجد و داده‌های گردآوری شده از طریق ابزار، مازاد نیاز تحقیق نباشد و هم اینکه بخشی از داده‌های مورد نیاز در رابطه با سنجش متغیرها در محتوای ابزار حذف نشده باشد، یا به عبارت دیگر، عین واقعیت را به خوبی نشان دهد.

پایایی

پایایی ابزار که از آن به اعتبار و دقت نیز تعبیر می‌شود، عبارت است از اینکه اگر یک وسیله اندازه‌گیری که برای سنجش متغیر و صفتی ساخته شده، در شرایط مشابه، در زمان یا مکان دیگر، مورد استفاده قرار گیرد، نتایج مشابهی از آن حاصل شود. به عبارت دیگر، ابزار پایا یا معتبر، ابزاری است که از خاصیت تکرارپذیری و سنجش نتایج یکسان برخوردارند. (همان منبع: ۱۵۵) که برای پایایی و اعتبار پرسشنامه این تحقیق با محاسبه آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفته که آلفا به دست آمده ۸۸ درصد است که نشان‌دهنده این است که سؤالات این پرسشنامه در شرایط زمانی و مکانی متفاوت نیز می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

یافته‌های پژوهش

- عوامل آموزشی، قانونی، مالی، روانی و ضعف سیستمی نمی‌تواند علل به وجود آمدن جرایم معافیت‌های پزشکی باشد: H_0
- عوامل آموزشی، قانونی، مالی، روانی و ضعف سیستمی می‌تواند علل به وجود آمدن جرایم معافیت‌های پزشکی باشد: H_1

جدول ۱. نتایج آزمون یک نمونه ای مربوط به آزمون فرضیه اول تحقیق
الف - آزمون t-test یک نمونه ای

mean	Sig	Df	t	N	
۱۸/۴۰۰۰	۰/۰۰۰	۱۱۹	۳۴/۴۹۰	۱۲۰	فرضیه ۱

ب- آزمون خی ۲

Sig	df	Chi- square(a)	
۰/۰۰۳	۱۶	۳۵/۵۵۰	فرضیه ۱

با توجه به سطح معناداری به دست آمده در هر دو آزمون ($sig_0 < 0/05$) فرض صفر رد می‌شود. یعنی می‌توان گفت عوامل آموزشی، قانونی، مالی، روانی و ضعف سیستمی می‌تواند علل به وجود آمدن جرایم معافیت‌های پزشکی باشد یا به عبارت دیگر فرضیه اول تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد.

فرضیه دوم: پیشرفت فناوری در سوء استفاده باندهای جاعل و متقلب اثر گذار است.

- پیشرفت تکنولوژی در سوء استفاده باندهای جاعل و متقلب اثر گذار نیست: H_0
- پیشرفت تکنولوژی در سوء استفاده باندهای جاعل و متقلب اثر گذار است: H_1

جدول ۲. نتایج آزمون یک نمونه‌ای مربوط به آزمون فرضیه دوم تحقیق

الف - آزمون t-test یک نمونه ای

Mean	Sig	Df	t	N	
۷/۸۵۰۰	۰/۰۰۰	۱۱۹	۲۷/۸۹۴	۱۲۰	فرضیه ۲

ب- آزمون خی ۲

Sig	df	Chi- square(a)	
۰/۰۰۰	۷	۳۴/۸۰۰	فرضیه ۲

باتوجه به سطح معناداری به دست آمده در هر دو آزمون ($\text{sig}_0 < 0/05$) فرض صفر رد می‌شود. یعنی می‌توان گفت پیشرفت فناوری در سوء استفاده باندهای جاعل و متقلب اثر گذار است یا به عبارت دیگر فرضیه دوم تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد. فرضیه سوم: کیفی کردن رسیدگی‌ها، مدیریت، آموزش‌ها، برخورد با مجرمان، خدمت وظیفه و آشنایی با انواع جرایم و شگردهای جاعلان در کاهش جرایم معافیت‌های پزشکی اثر گذار است.

• کیفی کردن رسیدگی‌ها، مدیریت، آموزش‌ها، برخورد با مجرمان، خدمت وظیفه و آشنایی با انواع جرائم و شگردهای جاعلان در کاهش جرایم معافیت های پزشکی اثر گذار است: H_0

- کیفی کردن رسیدگی‌ها، مدیریت، آموزش‌ها، برخورد با مجرمان، خدمت وظیفه و آشنایی با انواع جرایم و شگردهای جاعلان در کاهش جرائم معافیت های پزشکی اثر گذار نیست: H_1

جدول ۳. نتایج آزمون یک نمونه‌ای مربوط به آزمون فرضیه سوم تحقیق
الف - آزمون t-test یک نمونه‌ای

Mean	Sig	Df	t	N	
۱۴/۸۷۵۰	۰/۰۰۰	۱۱۹	۳۷/۸۶۷	۱۲۰	فرضیه ۳

ب- آزمون خی ۲

Sig	df	Chi- square(a)	
۰/۰۰۰	۱۳	۵۸ /۵۰۰	فرضیه ۳

با توجه به سطح معناداری به دست آمده در هر دو آزمون ($\text{sig}_0 < 0/05$) فرض صفر رد می‌شود. یعنی می‌توان گفت کیفی کردن رسیدگی‌ها، مدیریت، آموزش‌ها، برخورد با مجرمان، خدمت وظیفه و آشنایی با انواع جرایم و شگردهای جاعلان در کاهش جرایم معافیت‌ها مؤثر است یا به عبارت دیگر، فرضیه سوم تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد.

فرضیه چهارم: راهکارهای آگاه‌سازی مشمولان و خانواده‌ها و پزشکان، معاینه توسط پزشکان حاذق و کنترل فنی، رفع خلاء قانونی، دقت و تعامل سازمان‌های نظارتی، آموزش کابران، افزایش ضریب اطمینان کارت‌های معافیت و شناخت شگردهای جاعلان و پیشگیری آن در کاهش جعل مؤثر است.

• راهکارهای آگاه‌سازی مشمولان، خانواده‌ها و پزشکان، معاینه توسط پزشکان حاذق و کنترل فنی، رفع خلاء قانونی، دقت و تعامل سازمان‌های نظارتی، آموزش کابران، افزایش ضریب اطمینان کارت‌های معافیت و شناخت شگردهای جاعلان و پیشگیری آن در کاهش جعل مؤثر نیست: H_0

• راهکارهای آگاه‌سازی مشمولان و خانواده‌ها و پزشکان، معاینه توسط پزشکان حاذق و کنترل فنی، رفع خلاء قانونی، دقت و تعامل سازمان‌های نظارتی، آموزش کابران، افزایش ضریب اطمینان کارت‌های معافیت و شناخت شگردهای جاعلان و پیشگیری آن در کاهش جعل مؤثر است: H_1

جدول ۴. نتایج آزمون یک نمونه ای مربوط به آزمون فرضیه چهارم تحقیق
الف - آزمون t-test یک نمونه ای

mean	Sig	Df	t	N	
۱۳/۰۰۰	۰/۰۰۰	۱۱۹	۳۰/۸۹۰	۱۲۰	فرضیه ۴

ب- آزمون خی ۲

Sig	df	Chi-square(a)	
۰/۰۰۳	۱۲	۳۰/۱۵۰	فرضیه ۴

با توجه به سطح معناداری به دست آمده در هر دو آزمون ($\text{sig}_0 < 0/05$) فرض صفر رد می شود. یعنی می توان گفت راهکارهای آگاه سازی مشمولان و خانواده ها و پزشکان، معاینه توسط پزشکان حاذق و کنترل فنی، رفع خلاء قانونی، دقت و تعامل سازمان های نظارتی، آموزش کابران، افزایش ضریب اطمینان کارت های معافیت و شناخت شگردهای جاعلان و پیشگیری آن در کاهش جعل مؤثر است یا به عبارت دیگر فرضیه چهارم تحقیق مورد تأیید قرار می گیرد.

نتیجه گیری

با توجه به اینکه به موجب ماده ۱ قانون خدمت وظیفه عمومی، دفاع از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی ایران و جان و مال و ناموس مردم وظیفه دینی و ملی هر فرد ایرانی است و در اجرای این وظیفه کلیه اتباع ذکور دولت جمهوری اسلامی ایران مکلف به انجام خدمت وظیفه عمومی برابر مقررات این قانون می باشند و هیچ فرد مشمول خدمت وظیفه عمومی را جزء در موارد مصرحه در این قانون نمی توان از خدمت معاف کرد.

لذا با استناد ماده فوق که وظیفه عمومی را یک الزام قانونی دانسته و یکی از فلسفه های خدمت وظیفه عمومی است. همه افراد مشمول برابر مقررات این قانون موظف به انجام خدمت وظیفه عمومی می باشند. ولیکن چون به موجب ماده ۵ همین

قانون، مشمولان قادر به خدمت و بلامانع به خدمت اعزام می‌شوند و برای احراز و محقق شدن وضعیت قادر به خدمت باید از پزشکان متخصص نیروهای مسلح و دانشگاهی استفاده شود. این وابستگی و شرایط خاص جغرافیایی، دارا بودن مرز مشترک با ۱۵ کشور، پهناور بودن مساحت، و جو حاکم بر اذهان عمومی که خدمت دوره ضرورت را از دوره‌های سخت می‌دانند، باعث شده که بعضی از جوانان که قادر به خدمت هستند. با تردید در معافیت خود دارند فریب افراد شاید، جاعل و متقلب را بخورند و با پرداخت مبلغ قابل توجهی رشوه، کارت معافیت غیر قانونی دریافت کنند که پیامدهای این مسئله باعث نارضایتی و بدبینی خانواده‌ها و جوانان مشمول، و کاهش روحیه سربازان حین خدمت می‌شود.

بنابر همین علل و فعالیت‌های خوبی که توسط سازمان وظیفه عمومی انجام شده است ۳۱ بانده که در زمینه جرایم معافیت پزشکی فعالیت می‌کرده‌اند شناسایی و در نهایت از آنان ۴۵۵ فقره کارت معافیت پزشکی جعلی کشف و ۷۱۵ نفر هم در این رابطه دستگیر و به مراجع قضایی معرفی شده‌اند و با توجه به آمار فوق که مربوط به یک محدوده زمانی ۲ ساله (سال‌های ۸۵ و ۸۶) می‌باشد. به نظر می‌رسد فعالیت باندهای جاعل و متقلب در کشور در سطح وسیعی در حال انجام می‌باشد. که تبعات و پیامدهای منفی بسیاری در سطح جامعه بخصوص در میان قشر جوان به شرح زیر دارد:

الف) کاهش روحیه جوانان آماده به خدمت؛

ب) نارضایتی و بدبینی جوانان و خانواده‌های آنان؛

ج) وارد آوردن لطمه‌های روحی و روانی بر خانواده‌ها و جوانان مشمول؛

د) نبود تحقیقی جامع و کاربردی در این زمینه.

لذا با توجه به موارد فوق و اهمیت موضوع، این تحقیق شکل گرفت، تا به سؤالات تخصصی ذیل پاسخی علمی و مستدل بدهد و فتح بابی باشد برای تحقیق و پژوهش‌های علمی بیشتر در این زمینه:

۱- بررسی و شناسایی جرایم معافیت پزشکی امور وظیفه عمومی در سال ۸۵ و ۸۶ در سطح فرماندهی انتظامی تهران بزرگ.

۲- شناسایی فراوانی جرم درمعافیت های پزشکی درسطح آن فرماندهی دراین محدوده زمانی.

۳- شناسایی خلأهای قانونی یا قانون گریزی مشمولان.

۴- شناسایی علل و عوامل جرایم معافیت پزشکی و راه های پیشگیری از آن.

شناسایی فراوانی جرم

در این محدوده زمانی آمار جرایم جعل نسبت به سایر جرایم در شاخص فراوانی به شرح زیر قرار دارد:

ردیف	نوع جعل	آمارسال ۸۵	آمارسال ۸۶
۱	جعل نظریه پزشکان	-----	۲۰ فقره
۲	جعل مهر، سر نسخه و جعل دست خط پزشکان	۱۳۰	۱۰۳
۳	جعل کارت معافیت از خدمت دوره ضرورت و پایان خدمت	۴۱۵	۳۸۸
جمع کل	-----	۵۴۵	۵۱۱

پیشنهادها

الف: پیشنهادهایی که به سازمان وظیفه عمومی مربوط است:

۱- سامانه مکانیزاسیون سازمان وظیفه عمومی به شبکه گذرنامه، پلیس راهور و بیمارستان های نیروهای مسلح متصل شود.

۲- شوراهای پزشکی تحت نظارت و بازرسی فنی و تخصصی قرار گیرد.

۳- شوراهای پزشکی با استفاده از پزشکان متخصص کیفی و تخصصی شود.

۴- دایر کردن کلینیک های تخصصی ویژه برای معاینه دقیق از مشمولان در مراکز استان ها یا به صورت منطقه ای.

۵- آموزش کیفی به کاربران پلیس +۱۰، راهنمایی و رانندگی، گذرنامه و سایر سازمان وظیفه عمومی برای شناسایی، صحت و اصالت کارت معافیت ها داده شود.

- ۶- مدیران وظیفه عمومی استان ها، شهرستان ها از نیروهای کیفی و آشنا به امور وظیفه انتخاب و تحت آموزش های دوره ای تخصصی قرار گیرند.
- ۷- اهمیت موضوع، پیامدهای منفی، عواقب ناگوار، بی عدالتی، کاهش روحیه سربازان حین خدمت و خانواده ها به بیمارستان ها اعلام شود.
- ۸- تعامل، ارتباط کاری لازم، تبادل اطلاعات و انتقال تجربه بین مرکز رسیدگی کننده به معافیت های پزشکی و بیمارستان های دانشگاهی و نیروهای مسلح انجام شود.
- ۹- نظارت و کنترل توسط بازرسی ها، حفاظت و اطلاعات و حراست بیمارستان های دانشگاهی به این موضوع مهم و اثر گذار در جامعه به طور جدی و مستمر انجام شود.
- ۱۰- ساعات کارشوراهای پزشکی، روزهای رسیدگی برای دقت بیشتر، و در نتیجه کاهش کمیت، افزایش کیفیت، افزایش یابد.
- ۱۱- مهر و سربرگ پزشکان در اختیار کسی غیر از خود پزشک قرار نگیرد.
- ۱۲- اطلاع رسانی قانونی، با استفاده از همه روش های اطلاع رسانی صدا و سیما، رسانه ها، تابلوها، پوستر و... به مشمولان، سربازان و خانواده ها داده شود.
- ۱۳- اجرای همایش استانی برای پزشکان عضو شورای پزشکی و ارسال نتیجه به سایر استان ها.
- ۱۴- به پزشکان شورای پزشکی و سایر کارکنان این شوراها آموزش لازم به ویژه در زمینه جعل و جازنی ها داده شوند و به روز شود.
- ۱۵- معاینات دقیق مشمولان با استفاده از ابزارها و وسایل پیشرفته.
- ۱۶- آشنایی کارکنان معافیت های پزشکی با انواع جرایم مرتبط به این امور و شگردهای جاعلان و متقلبان.
- ۱۷- تجزیه و تحلیل شگردهای به کار رفته در جعل اسناد، جازنی و... و پیشگیری لازم در این زمینه.
- ۱۸- اعضای شورای پزشکی هر سه سال تعویض شوند.
- ۱۹- برای پزشکان شورای پزشکی انگیزش لازم ایجاد شود (پرداخت به موقع حق الزحمه و تکریم از آنان)

ب) پیشنهادهایی که مرتبط با ستاد کل نیروهای مسلح است:

- ۱- با توجه به اهمیت جایگاه وظیفه عمومی، که در افزایش امنیت ملی و تقویت توان رزمی نیروهای مسلح نقش به سزائی دارد، هزینه جرم و مجازات کسانی که با اعمال فریبکارانه وسیله معافیت غیر قانونی خود و یا مشمولان را فراهم می کنند، تشدید شود.
- ۲- راه‌های قانون گریزی مشمولان و مفرهای قانونی آئین نامه معاینه و معافیت پزشکی مصوبه ۸۲/۰۷/۲۵ (خلاء های قانونی) به شرح جدول صفحات ۸۰، ۸۱ و ۸۲ بسته شود.

منابع

- ۱- دوران، ویل (۱۳۶۵). تاریخ تمدن، ترجمه اسماعیل دولتشاهی و علی اصغر بهرام بیگی، تهران: شرکت انتشارات علمی- فرهنگی.
- ۲- مقاله نحوه سپاهگیری در نیروهای مسلح، چاپ ارتش جمهوری اسلامی ایران
- ۳- تاریخچه ژاندارمری
- ۴- قانون مصوب سال ۱۳۵۰ شمسی
- ۵- آئین نامه اجرائی معاینه و معافیت پزشکی مصوب ۱۳۵۰
- ۶- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸
- ۷- قانون وظیفه عمومی، مصوب ۱۳۶۳
- ۸- آئین نامه اجرائی معاینه و معافیت پزشکی مصوب ۱۳۶۶
- ۹- آئین نامه اجرائی معاینه و معافیت پزشکی مصوب ۱۳۷۵
- ۱۰- آئین نامه اجرائی معاینه و معافیت پزشکی مصوب ۱۳۶۴
- ۱۱- فرهنگ فارسی امروز، صدری افشار، نسرین ونسترن حکمی ۱۳۷۷
- ۱۲- بررسی اجمالی تحولات وظیفه عمومی در جهان، مرکز پژوهش های مجلس
- ۱۳- اساس ومبانی جرم شناسی، سلاحی، جعفر، تهران، جاودانه جنگل ۱۳۸۶
- ۱۴- ضرورت های اصلاح ساختاری، بنیادی قانون خدمت وظیفه عمومی ذوالفقاری، غلامرضا ۱۳۸۲ ه - ش (بی جا)

۱۵- مجموعه قوانین و مقررات معاینه و معافیت پزشکی مشمولان خدمت وظیفه عمومی ناشر، معاونت حقوقی و امر مجلس وزارت دفاع

۱۶- پرونده اسناد و مدارک معافیت پزشکی موجود در معاونت قوانین و مقررات (ماده ۳۹)

۱۷- پرونده اسناد و مدارک رسیدگی به جرائم معافیت های پزشکی موجود در بازرسی سازمان وظیفه عمومی در سال ۱۳۸۵

۱۸- پرونده اسناد و مدارک رسیدگی به جرائم معافیت های پزشکی موجود در بازرسی سازمان وظیفه عمومی در سال ۱۳۸۶

۱۹- مطالعه تطبیقی خدمت وظیفه عمومی در ده کشور جهان، رستمی، ۱۳۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات آموزش و نیروهای انسانی ناجا

۲۰- روش های تحقیق در علوم انسانی-خلیلی، سیاوش ۱۰۷-۶۳

۲۱- کاربرد روش های نمونه گیری در علوم اجتماعی ص ۵، لینا و شیرانی، پرویز

۲۲- نظریه قلب نسبت به قانون، تألیف آقای دکتر کاشانی، چاپ دانشگاه شهید بهشتی

۲۳- آقای نیا، حسن، پژوهش و بررسی ماهوی قانون خدمت وظیفه عمومی، مرکز تحقیقات و پژوهش های ناجا، ۱۳۷۹

۲۴- لنگرودی، دکتر، ترمینولوژی حقوق

۲۵- سرمدی، زهره، بازرگان عباس، حجازی الهه، روش تحقیق در علوم رفتاری، نشر آگاه، سال ۱۳۷۶، تهران.

پښتونستان د علومو او انساني مطالعاتو فریښی
پرتال جامع علومو انسانی